

הדור הבא בחקלאות תקומה סקר עמדות אוקטובר 2024

דר' לירון אמדור מוטי אלמליח

- נערך סקר במטרה להבין את הצרכים של הדור החקלאי החדש ולפתח כלי מדיניות מתאימים לתמיכה בו.
- הסקר נערך במהלך אוגוסט-ספטמבר 2024, רואינו כ-40 אנשים מחבל תקומה, מהקבוצות הבאות:

מספר מרואיינים	קבוצה
7	מנהלים חקלאיים אזוריים
7	מנהלים עסקיים בקיבוצים
8	נציגי אגודות חקלאיות-שיתופיות במושבים
5	חקלאים ותיקים במושבים, שיש אצלם דור המשך
5	חקלאים צעירים מקיבוצים, העובדים בקיבוצים ובתאגידי חקלאיים-אזוריים
7	חקלאים צעירים במושבים

- כל הראיונות נערכו בשיחות טלפון.

• הסקר נגע בשאלות הבאות:

- ✓ מאפייני הדור החקלאי החדש במרחב
- ✓ חקרי מקרה של חקלאים חדשים, כיצד רכשו ניסיון בחקלאות, תפקידים שעשו ועושים
- ✓ תמריצים נדרשים לדור החקלאי החדש
- ✓ חסמים לכניסת חקלאים חדשים
- ✓ פעולות של ארגונים, יישובים ומשקים בחבל תקומה למשיכת חקלאים חדשים
- ✓ עמדות בנוגע לכלים לעידוד הדור החקלאי החדש, שנשקלו על ידי מנהלת תקומה

- בחלק מהיישובים חסר דור חדש, ובאחרים – יש חקלאים חדשים וצעירים.
- במושבים: חקלאים חדשים הינם בנים או קרובים של בעלי נחלות או כאלו שקנו משק. חלק משמעותי מהם הגיעו לחקלאות בגילאים 40-50, כ"קריירה שניה".
- בקיבוצים: בני משק חוזרים לחקלאות אחרי הצבא, ועושים מסלול של עובדי ייצור, ולאחר מכן מנהלי חקלאות בדרגות שונות. חלק משמעותי מהם רוכשים השכלה אקדמית בחקלאות. חלקם עובדים בתאגידים אזוריים וחברות מסחריות ולא בקיבוץ בו הם גדלו ומתגוררים.
- ככלל האזור מושך צעירים רבים (לאו דווקא לחקלאות) התפוסה גבוהה ואין בתים פנויים.

- התחושה היא של קיבוצים יותר קל להביא דור חקלאי חדש מאשר למושבים מכיוון ש:
 - ✓ החקלאי החדש לא נדרש לעשות השקעות גדולות כדי לרכוש או לצייד משק.
 - ✓ המשקים גדולים ויציבים יותר.
 - ✓ צעירים יכולים להתקדם מהר יותר לניהול.
 - ✓ אין צורך להתמודד עם מתחים משפחתיים.
- עם זאת, מרכזי משקים מרגישים שככלל, בני המשק פחות מעוניינים לעבוד בחקלאות.
- בפועל, בני משק צעירים שעובדים בחקלאות – עובדים בעיקר בתאגידי חקלאיים אזוריים (בין אם הקיבוץ הינו אחד הבעלים בתאגיד או לא) ולא בקיבוצים בהם הם גדלו ומתגוררים. יתכן כי יש בני משק שרוצים לעבוד בחקלאות, אבל יש חסמים לקליטה שלהם בקיבוץ.

ממצאים עיקריים: ענפי החקלאות בקיבוצים

- החקלאות מהווה מרכיב חשוב בכלכלה של הקיבוצים במרחב, במרביתם היא מהווה למעלה מ-60% מהכנסות הקיבוץ.
- במרבית הקיבוצים הגד"ש מאוגד בתאגיד המעבד שטח נרחב מאוד של מספר יישובים יחד. גם חלק מהרפתות, הלולים והחממות (קנאביס) מנוהלים במשותף עם יישובים אחרים או חברות מסחריות.
- יש גם בני קיבוצים העובדים בתאגיד "מושבי הנגב", שבבעלות מושבים.
- למצב זה יתרונות וחסרונות עבור הדור החקלאי החדש:
 - יתרון: מגוון תפקידים בארגון גדול, יכולת לפתח קריירה מגוונת
 - חסרון: נתק בין החקלאות לקהילות. לדוגמא, מנהל גד"ש אזורי לאו דווקא מחויב לפעול להכנסת בני המשק של קיבוץ מסוים לעבודה החקלאית.

ממצאים עיקריים: ענפי החקלאות במושבים

- הגידולים החקלאיים העיקריים במושבים הינם גידולי חממות (זרעים וירקות לשוק), וגידולי שדה (תפוחי אדמה, גזר ועוד). תחום בעלי החיים קטן יחסית.
- במושבים שרואיינו חקלאים רבים: כ-50 חקלאים פעילים במושב בממוצע, כמחצית מבעלי הנחלות הם חקלאים פעילים*.
- יש מנעד רחב של סוגי התארגנויות של משקים במושבים, למשל:
 - ✓ משקים משפחתיים
 - ✓ משקים בהם שותפים ההורים והבנים/ בנות
 - ✓ משקים "היברידיים" שבחלק מהגידולים מתנהלים לבד ובאחרים- בשותפות
 - ✓ שותפות של מספר משקים, המנוהלת כחברה בע"מ
- במושבים שרואיינו הבנים של בעלי הנחלות רוצים לעבוד בחקלאות ובחלקם - גם צעירים מההרחבה הקהילתית רוצים לעסוק בחקלאות.

* המושבים שרואיינו הם: יכיני, מבטחים, יתד, תקומה, שוקדה, נתיב העשרה, יבול, עין הבשור. יש לציין שנבחרו לסקר מושבים שבהם יש דור חקלאי חדש, ויתכן שהדבר קשור בהיקפי הפעילות החקלאית. הממוצע הארצי הינו כ-24 חקלאים פעילים במושב (נתוני הלמ"ס מפקד החקלאים 2017), כ-30% מבעלי הנחלות הם חקלאים פעילים.

ממצאים: פרופיל של חקלאי חדש - בקיבוצים

- גדל בקיבוץ או למד בבית ספר חקלאי.
- עבד בחקלאות כבן נוער, או התחבר לחקלאות דרך שנת שירות/ הכשרה חקלאית.
- למד קורסים חקלאיים מעמיקים ("עתידים") או תואר אקדמי בחקלאות.
- בדרך כלל לא קיבל תמריצים, לא מהמדינה וגם לא מהקיבוץ / המשק.

ממצאים: פרופיל של חקלאי חדש - במושבים

- קרוב משפחה של חקלאי בעל נחלה מהאזור. לאו דווקא בן/ בת של בעל נחלה.
- חלק מהחקלאים רכשו נחלות (בדרך כלל לפני שנים).
- גדל במשפחה חקלאית שיש לה משק חקלאי מצליח. אנשים שגדלו במשפחה שלא הצליחה בחקלאות או עזבה את החקלאות – ייטו פחות לעסוק בחקלאות בבגרותם.
- מתגורר בישוב בו נמצא המשק, בנחלה או בהרחבה קהילתית.
- הגיל הממוצע של הדור הממשיך הוא 35-45.
- חלק משמעותי מהחקלאים החדשים הם אנשים מבוגרים יחסית, והחקלאות עבורם היא קריירה שניה; עלתה אמירה שאדם צעיר לא יכול להקים משק חקלאי, רק מי שצבר הון שמאפשר לו להשקיע ולהתפרנס בשנים הראשונות- יכול להקים משק. למרבית החקלאים במושבים אין השכלה פורמלית בחקלאות, למדו מההורים או מחקלאים שכנים.
- רק מחציתם עבדו בחקלאות כבני נוער, ואף אחד מהם לא השתתף בשנת שירות חקלאית, או מסגרת דומה.
- קבלו או ביקשו סיוע מהמדינה, זקוקים לסיוע במענקי השקעות, הדרכה והקצאת עובדים זרים⁹

ממצאים: המוטיבציה לעסוק בחקלאות- קיבוצים ומושבים

- עניין מגיל צעיר, עבודה בחקלאות כילד ונער
- זיקה ערכית, אידיאולוגיה, ציונות, מוטיבציה אחרי 7.10
- חיבור לקרקע, לשורשים, לטבע, להיות בחוץ, להיות ליד צמחים
- חיבור לאנשים שעוסקים בחקלאות, שיש להם אופי מסוים
- התחברות למשפחה, הורים שעודדו את הילדים לעבוד איתם
- קושי לראות את המשק המשפחתי גווע, התגייסות להצלת המשק המשפחתי
- הרגשה של יכולת להשפיע דרך החקלאות, שלא מרגישים בעבודה כשכירים

ממצאים: מה מושך צעירים לחקלאות? קיבוצים ומושבים

- ✓ במשקים רווחיים יש דור המשך. צעירים שגדלו במשק לא רווחי- ירתעו מהחקלאות.
- ✓ צעירים נמשכים לגידולים מתוחכמים וטכנולוגיים (קנאביס, זרעים).
- ✓ צעירים נמשכים גם לגידולי שדה, שיש בהם תקופות "רגעות", לעומת חממות שבהם כל השנה הפעילות אינטנסיבית.
- ✓ טכנולוגיה חשובה כדי להקל על העבודה החקלאית, פחות פועלים, יותר עניין.
- ✓ לצעירים חשוב הוואי קהילתי וצעיר ביישוב.
- ✓ חשיפה לחקלאות בגיל צעיר חשובה למשיכת צעירים, למשל לימודים בבית ספר חקלאי או שנת שירות לפני הצבא/ עבודה מועדפת בחקלאות אחרי הצבא.
- ✓ צעירים מעדיפים משקים בהם הם יכולים לקבל החלטות, לממש תחומי ידע מקצועי, לבצע ניסיונות, להיות יזמיים, לחשוב מחוץ לקופסא.
- ✓ מעוניינים לפתח תיירות חקלאית ומכירה ישירה של התוצרת.

ממצאים: חסמים לדור החקלאי החדש בקיבוצים

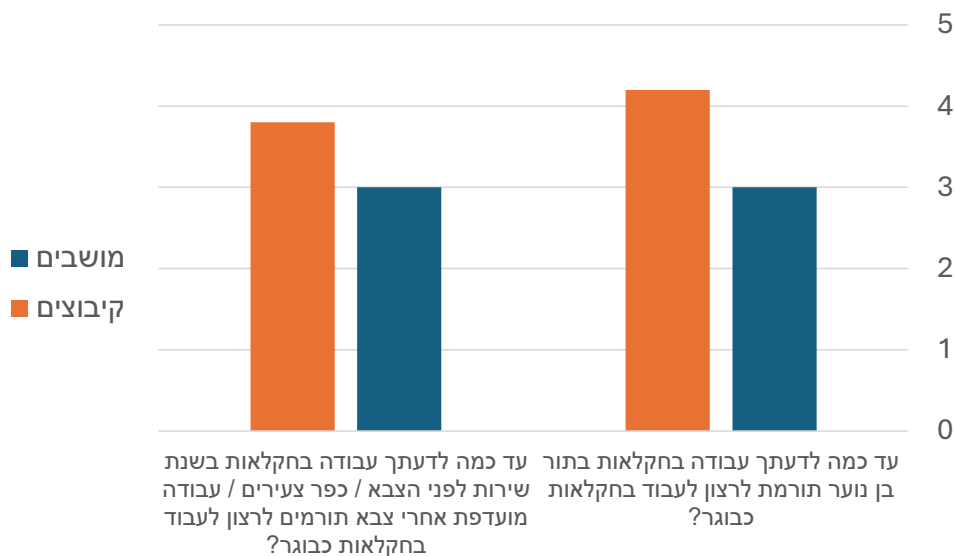
- השכר לעובד מתחיל אינו אטרקטיבי
- קושי פיזי
- צעירים רוצים להגשים את עצמם, לעסוק במקצועות חופשיים או לעבוד מהבית
- בחלק מהקיבוצים יש מעט מאוד צעירים בשנתון, אין מספיק בני משק שאפשר לגייס מקרבם חקלאים חדשים
- צעירים רוצים לבוא לחקלאות לתקופות קצרות, מספר חודשים, וזה לא מספיק כדי להתמקצע
- בחלק מהמקומות, למרות שהתנאים טובים והקיבוצים מעלים את השכר – צעירים לא באים
- יש עובדים ותיקים שאי אפשר לפטר אותם כדי להביא מישהו צעיר

ממצאים: חסמים לדור החקלאי החדש במושבים

- לעיתים המשק קטן מדי ולא יכול לפרנס יותר ממשפחה אחת
- הון הנדרש להשקעה, במקרה שרוצים להרחיב את המשק כך שניתן יהיה להכניס דור המשך, או כשהמשק לא היה פעיל
- עלויות התשומות החקלאיות, רווחיות נמוכה של החקלאות
- רגולציה סביב עובדים זרים
- מחסור בידע חקלאי
- חוסר ידע בשיווק, איך למכור, בכמה
- המשפחה או בני הזוג ניסו למנוע את העיסוק בחקלאות, נחשב לא כדאי
- חוסר נוחות לעבוד עם ההורים; הורים שלא רוצים לשחרר את המשק; קרבות ירושה בין אחים
- במקרה של נחלה חדשה- חוסר יכולת לשלם את עלות הפיתוח

ממצאים: עמדות בנוגע לחינוך לחקלאות- קיבוצים ומושבים

תרומת מסגרות חינוך לחקלאות לעבודה בחקלאות כבוגר- עמדות חקלאים צעירים בקיבוצים ומושבים

בקיבוצים מעריכים שעבודת נוער בחקלאות ומסגרות חקלאיות לפני/ אחרי צבא יכולות לתרום לרצון לעבוד בחקלאות כבוגר.

במושבים מעריכים שעבודת בני נוער ומסגרות חקלאיות פחות תורמות.

ממצאים: עמדות בנוגע לחינוך לחקלאות- קיבוצים ומושבים

קיבוצים:

- מעריכים שעבודה בחקלאות בנעורים תורמת רבות לרצון לעבוד בחקלאות כבוגר.
- גם לשנת שירות / כפר צעירים/ עבודה מועדפת יש תרומה חשובה.
- בפועל, שני חקלאים חדשים בלבד סיפרו שעבדו בחקלאות כבני נוער, ושניים שהשתתפו בשנת שירות.
- בעלומים וסעד יש מכינה חקלאית מצליחה מאוד, כ-80 חניכים.

מושבים:

- עבודה בחקלאות כבן נוער יכולה ליצור דחיה מהחקלאות, זכרונות לא טובים.
- בפועל במרבית המשקים המושביים עובדים בני נוער, בחופשים או בזמני חירום.
- שנת שירות, מתנדבים או סטודנטים – אולי עוזרת לצעירים, אבל לא לחקלאים. זה כאב ראש להתעסק עם מתנדבים וסטודנטים.
- גם אם חדשים ירצו לעסוק בחקלאות- אין עבורם קרקע ומים.
- אין במושבים קבוצות שנת שירות / מכינה חקלאית. בשני מושבים מתוכננת הקמת מכינה לא-חקלאית.

פעולות הנערכות במרחב למשיכת דור חקלאי חדש

- "מושבי הנגב" מסבסדים לימודי תואר בחקלאות (אגרונום) תמורת התחייבות לעבוד 3 שנים בחברה. מפרסמים קול קורא בדגש על בני המושבים והקיבוצים במרחב, וצעירים מגיעים אליהם.
- בבני נצרים המושב מחזיק חממה שבה חקלאים חדשים יכולים להתנסות בניהול משק חקלאי, ללא התחייבות להשקעות הגדולות הכרוכות בהקמת משק. לאחר התנסות של שנתיים החקלאי החדש יכול לבחור להקים משק, ואז מקבל קרקע ומבצע השקעות. כ-20 חקלאים עברו בחממה.
- באחד הקיבוצים "סימנו" אדם צעיר כעתודה ניהולית, שלחו אותו ללימודים, מימנו לו מדריך שהגיע לעבוד איתו אחת לשבוע, והכניסו אותו למעגל קבלת ההחלטות.
- הועדה החקלאית של שדות נגב-מרחבים-בני שמעון פועלת לטובת חקלאים חדשים: הקצאת עובדים זרים, מים, מענקים וכו'.
- מרכז חדשנות בחקלאות באשכול נגב מערבי עורך תהליכים של הטמעת טכנולוגיה וחינוך נוער, אחד מ"תוצרי הלוואי" הוא דור חקלאי חדש, יוצר עניין לצעירים להגיע לחקלאות.
- קשר עם מכללות – סטודנטים שמתנדבים בחקלאות מקבלים מלגה.

פעולות הנערכות במרחב למשיכת דור חקלאי חדש

- פיתוח הרחבות במושבים, חלק מתושבי ההרחבות הם בנים של בעלי נחלות ועובדים במשק עם ההורים.
- אגודות חקלאיות במושבים מסייעות לחקלאים חדשים, דואגות לשוויוניות בין המשקים כך שיש ריבוי משקים קטנים ולא ריכוזיות של מספר בודד של משקים גדולים.
- פיתוח שיווק ישיר מהחקלאי לצרכן, ותיירות חקלאית, תחומים שמעניינים חקלאים חדשים.

פעולות נוספות למשיכת דור חקלאי חדש

פעולות שהתקיימו בעבר ולא המשיכו:

- תכנית עם ארגון "מעברים": מפגשים וימי עיון בנושאי מיכון, כלכלה חקלאית ועוד.
- "בתי אגודה" בקיבוצים, השכירו אותם לחדשים שרצו להיקלט, ואם נקלטו יכלו לרכוש אותם.
- ניסיון לקיים מפגשים חברתיים לחקלאים צעירים, לא צלח בשל מנעד גילאים רחב מדי (30-50).

פעולות נוספות שרוצים לערוך:

- לפתח תכנית שילוב צעירים בחקלאות יחד עם חברות אגרי-טק ומכללת ספיר. הסטודנטים יועסקו על ידי החקלאים, יקבלו מלגה להשלמת הכנסה, ויעזרו בהטמעת טכנולוגיות במשק. הצעירים יקבלו התנסות בחקלאות ואולי ירצו להישאר, והחקלאי יקבל שדרוג טכנולוגי למשק.
- לחזק את החינוך לחקלאות, מכינות חקלאיות, או הכשרות של השומר החדש.

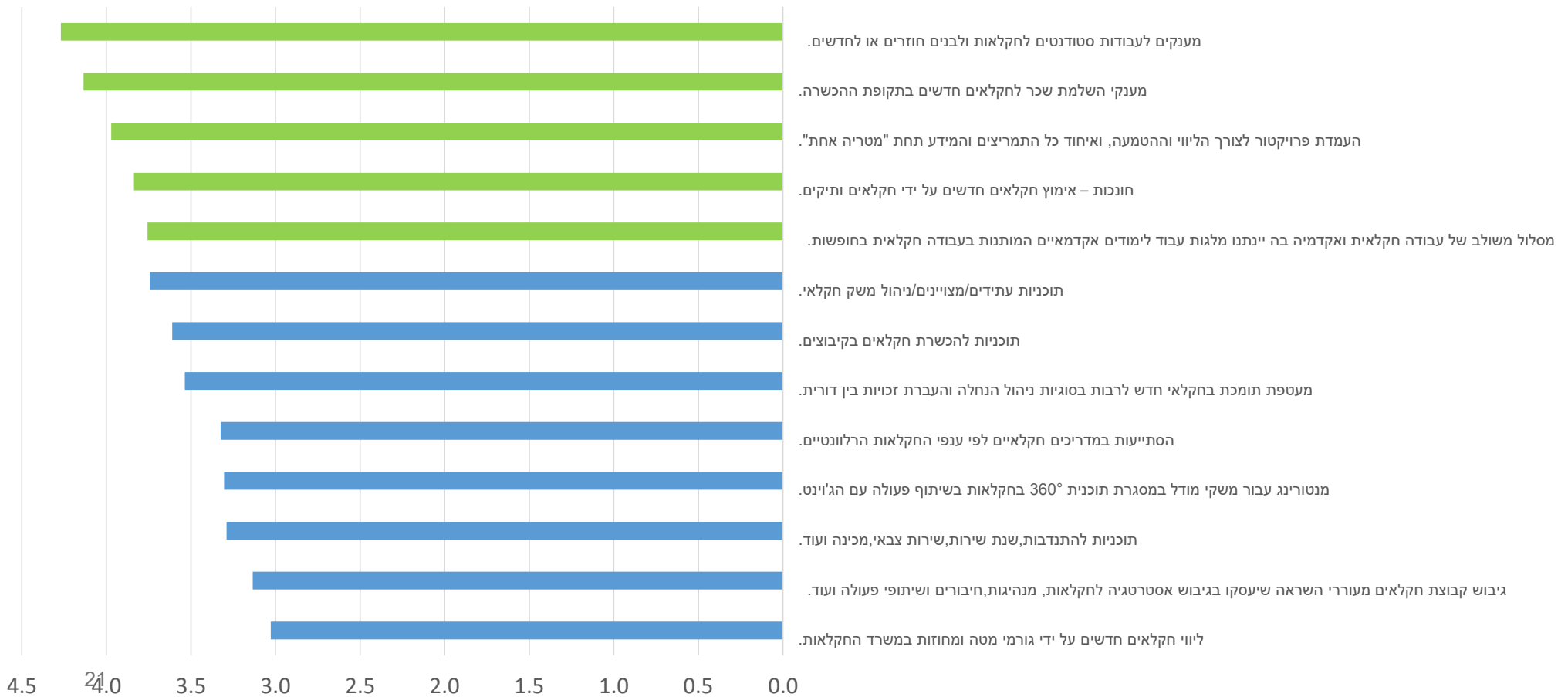
- בנוגע לאפשרות להכנסת חקלאים חדשים שאין להם נחלה כשותפים במשקים משפחתיים במושבים שאין בהם דור ממשיך, הדעות חלוקות:
- חלק מהחקלאים חושבים שזה מודל טוב, ואף הציעו "מודל קריירה-שותפות": אדם צעיר מתחיל כשכיר במשק משפחתי, וכדי שימשיך לעבוד- יוצרים איתו שותפות ונותנים לו אחוזים במשק.
- אחרים רואים סיכון שבעלי הון ישתלטו על נחלות, או לחילופין: אם אדם מתייאש מהחקלאות עד כדי כך שהוא אומר לבן שלו לא לעסוק בחקלאות – איך הוא יכול לשכנע אדם צעיר אחר להיכנס לחקלאות?
- ככלל, מנהלי האגודות מתנגדים לרעיון של שותפויות.
- בנוגע לאפשרות לקליטת חקלאים חדשים שאינם בעלי נחלה כחברים באגודות במושבים, באופן שיאפשר להם לחכור קרקעות מחברי האגודה ללא צורך באישור לפי חוק ההתיישבות: חקלאים ותיקים רואים זאת בחיוב, מנהלי האגודות מתנגדים.

- המרואיינים התבקשו לדרג 13 כלים לחיזוק הדור החקלאי החדש שנשקלו על ידי מנהלת תקומה בין 5: לכלי תרומה גבוהה מאוד לחיזוק הדור החקלאי החדש; ל:1 לכלי תרומה נמוכה מאוד
- חמשת הכלים שדורגו כבעלי התרומה הגבוהה ביותר הם:
 - ✓ מענקים לעבודת סטודנטים, בנים חוזרים או חדשים בחקלאות
 - ✓ מענקי השלמת שכר לחקלאים חדשים בתקופת ההכשרה
 - ✓ העמדת פרויקטור לצורך הליווי וההטמעה, ואיחוד כל התמריצים והמידע תחת "מטריה אחת"
 - ✓ חונכות- אימוץ חקלאים חדשים על ידי ותיקים
 - ✓ מסלול משולב של עבודה חקלאית ואקדמיה בה יינתנו מלגות עבור לימודים אקדמאיים המותנות בעבודה חקלאית בחופשות

דירוג כלים לחיזוק הדור החקלאי החדש

דירוג תרומתם של כלים לחיזוק הדור החקלאי החדש - ממוצע כל הראיונות

- במשקים מצליחים כלכלית – יש דור חקלאי חדש, ויש צורך לדייק את המענים המתאימים להם.
- האתגר המרכזי הינו במצבים כגון:
 - משקים משפחתיים או קיבוצים בהם ההצלחה החקלאית נמוכה
 - משקים משפחתיים קטנים יחסית
 - נחלות בהן דור ההורים עזב את החקלאות, ודור הבנים/ בנות רוצה לחזור לחקלאות
 - חקלאים חדשים המתחילים את דרכם, ואינם ממשפחה חקלאית

- הנגשה של התמיכות הממשלתיות, חקלאים רבים מוותרים על הגשת בקשה בגלל המורכבות בהגשה; שיהיה אדם/ מקום אחד שמסייע לחקלאי עם כל היבטי הרגולציה.
- לפתח מודל של חבילת סיוע, שתורכב ממרכיבים רבים משולבים זה בזה.
- להעדיף חקלאים קטנים במתן תמיכות, כי לגדולים יש יתרון מובנה, למשל בהשגת שעות הדרכה משהמ.
- הפרויקטור ללווי הדור החדש צריך להיות בועדה החקלאית במועצה האזורית, קרוב ככל הניתן לחקלאים, מבחינה גיאוגרפית וגם מבחינת היכרות השטח.
- להכשיר קרקעות חקלאיות חדשות, בסמוך ליישובים, שיאפשרו רכישת נחלה במחיר בר השגה.
- לבצע הרחבות משקיות במושבים, תוספת נחלות.
- להקים פארק חממות ביוזמת המדינה, ולהשכיר בתוכו שטחים לחקלאים חדשים, שיוכלו להפעיל משק מבלי לשאת בנטל ההשקעות של הקמת חממות. מוצע להקים חממות עם טכנולוגיה מתוחכמת, שחקלאים חדשים אינם יכולים להרשות לעצמם להקים.
- תמיכה בפיתוח שרשרת השיווק, למשל הקמת בתי קירור ובתי אריזה במשקים משפחתיים, ושיווק ישיר, לטובת שיפור הרווחיות ויצירת עניין לחקלאי חדש.

המלצות של המרואיינים: תמריצים כלכליים

- מענקי השקעות, הלוואות בתנאים נוחים. רווחיות ויציבות כלכלית מושכת דור המשך, וחקלאי חדש זקוק להון התחלתי גדול כדי להקים משק.
- חשוב להשלים שכר לחקלאים בתקופת העבודה הראשונה, עד ההתמקצעות.
- צריך לאפשר מענקים גם לחקלאי חדש שלהורים שלו יש נחלה, בפרט אם המשק לא היה פעיל.
- לתמוך בהטמעת טכנולוגיות בחקלאות, חקלאות טכנולוגית ומעניינת מושכת צעירים.
- מענקים לחקלאים חדשים צריכים להתפרש על פני תקופה של חצי שנה לכל הפחות, ובשאיפה ל-2-5 שנים, כך שהחדשים יישארו באזור לאורך תקופה, ויתמקצעו. הכרות עם תנאי האזור החקלאיים לוקחת כשנתיים.
- יש לכלול את התאגידים האזוריים כחלק מתכניות התמרוץ, התאגידים מהווים חלק משמעותי מהמעסיקים החקלאיים באזור.
- להכיר בעובדים חקלאיים בתאגידים אזוריים כעבודה בחקלאות המוכרת לצורך הגדרת חקלאי חדש, בפרט, אבל לא רק, כאשר הקיבוץ בו הוא חבר הינו אחד הבעלים של התאגיד.
- מענקי שכר צריכים להגיע לעובדים, ולא למעסיקים.

המלצות של המרואיינים: ידע וטכנולוגיה חקלאיים

- חיזוק הידע וההדרכה החקלאיים, במיוחד בגידולי ירקות.
- פיתוח מודל מנטורינג כך שחקלאים ותיקים יוכלו לקבל כסף על חניכה של חקלאים צעירים.
- לבחור חונכים שהם חקלאים מקצועיים. לבנות תכנית הכשרה עם סילבוס, שהחקלאי הותיק ידע מה הוא צריך לתת. יכול לשפר גם את הותיק.
- יש מחסור גדול באנשי מיכון והשקיה. צריך לבנות מסגרות לימוד לנושאים הללו.
- שיפור הידע בשיווק, כולל התמחות מעשית, למשל לעבוד תקופה בשוק הסיטוני "על הרמפה".
- הכשרה בתחום הניהול למנהלי חקלאות.
- מלגות ללימודים חקלאיים – תואר אקדמי או קורסים מקצועיים, פיתוח הכשרות חקלאיות מקצועיות בשעות הערב במוקדים חקלאיים.
- עידוד מחקר וניסויים חקלאיים במשקים, בשיתוף פעולה עם חברות מסחריות.
- חיבור בין תכניות הכשרה חקלאית וחברות אגרו-טק, שהחקלאים יצמחו יחד עם סטארט-אפים.
- עבודה עם התאגידים והמפעלים האזוריים כתשתית למו"פ ופיתוח מקצועי.

המלצות של המרואיינים: פיתוח קהילתי

- פיתוח קהילות צעירות הוא כלי חשוב למשיכת חקלאים חדשים, אנשים צעירים מחפשים חברה של בני גילם והדומים להם.
- פיתוח קהילתי, יצירת רשתות חברתיות של חקלאים חדשים, כדי ש"חבר יביא חבר".
- לחבר צעירים לחקלאים ותיקים מעוררי השראה, נותן מוטיבציה ומעודד.
- טיפול בנושא דיור לחקלאים צעירים- יש מחסור ביחידות דיור פנויות במרחב.
- קידום סיוע בנושא העברת זכויות בינדורית במושב – דרך האגודות, ולא דווקא ישירות מול המשקים.
- תמיכה בחקלאים ותיקים שמשאילים כלים ומיכון לחקלאים חדשים, כלים ומיכון של חקלאי חדש אין יכולת לרכוש.

- פיתוח מודל חקלאות-חדשנות-אקדמיה, שבו סטודנטים יעבדו במשקים, יסייעו בהטמעת חדשנות, ויקבלו מלגה להשלמת השכר, ונקודות אקדמיות. הסטודנט יתנסה בחקלאות ואולי יבחר בה כמקצוע; החקלאי הותיק ירוויח עובד וגם הטמעת חדשנות.
- מיתוג לימודי החקלאות בבתי הספר התיכוניים, ביחד עם האקדמיה (הפקולטה ברחובות).
- לפתח בתי ספר חקלאיים, מכינות קדם צבאיות חקלאיות, שנת שירות בחקלאות. מודל רשת בתי הספר התיכוניים "רגבים" הוא טוב.
- להתאים בין הענפים לאפשרויות העסקה של צעירים: אם רוצים להעסיק סטודנטים בחופשות צריך להפנות אותם לענפים עם עונתיות חזקה (מטעים, גד"ש), ולגידולים בהם עיקר העבודה היא בחופשת הקיץ. במשקים מאוד מתוחכמים, כמו ייצור זרעים, יש צורך בעבודה מיומנת, העסקת סטודנטים או בני שנת שירות פחות רלוונטית.
- לעודד עבודת בני נוער בחקלאות, אבל לתת את הדעת על העלות מבחינת ההתעסקות הנדרשת מצד מנהלי הענפים.

המלצות של המרואיינים: המלצות פנימה ליישובים

- כדי לשמור על צעירים בחקלאות צריך לתת להם סמכויות, לאפשר לעשות עבודות מעניינות, לקחת חלק בקבלת החלטות, ולקצר את טווח הזמן בין תחילת המסלול כעובד יצור ועד הגעה למשרות ניהול חקלאי.
- האגודות צריכות להעדיף ערכים חקלאיים-התיישבותיים-ציוניים, על פני חשיבה מצומצמת על שמירת הנכסים של המשפחות החברות, שמובילה להגבלת קליטת משפחות חקלאיות חדשות.

תודה!